

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 29 квітня 2022 року)

Суми
2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Зякун А. І., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Льницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Камьонка М., д-р габ. (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Польща);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Нестеренко В. А., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 9 від 16.06.2022 р.)

Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи : матер. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 29 квітня 2022 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 433 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 1022 від 20 грудня 2021 р.), присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2022

Спогади як джерело вивчення історії Житомирського державного університету імені Івана Франка

Джерельний ресурс з вивчення історії Житомирського державного університету імені Івана Франка включає у себе не лише офіційні та архівні відомості. До нього також відносимо спогади випускників і викладачів навчального закладу. У 2019 р. у рамках відзначення 100-річчя від заснування університету викладачами кафедри історії України було підготовлено збірник спогадів «Житомирський державний університет імені Івана Франка у спогадах викладачів (1940–1990-ті рр.). Ювілейна збірка усно-історичних свідчень (до 100-річчя ЖДУ імені Івана Франка)» [1]. Збірник спогадів вийшов за результатами проходження студентами-істориками археографічно-етнографічної практики.

Збірник спогадів «Житомирський державний університет імені Івана Франка у спогадах викладачів (1940–1990-ті рр.). Ювілейна збірка усно-історичних свідчень (до 100-річчя ЖДУ імені Івана Франка)» включає інтерв'ю випускників та викладачів університету. У збірці вміщено близько сорока інтерв'ю, кожне з яких розкриває певні сторони університетського життя у різні часові проміжки. Завдяки такому формату маємо значний масив інформації про різні сфери діяльності навчального закладу, його вихованців.

У книзі згадується про віковий, соціальний та національний склади студентства в різні роки. Здебільшого, це були українці з села та міста, місцеві та з сусідніх регіонів, проте вчилися й студенти інших національностей – росіяни, поляки, євреї, казахи тощо. Але на це ніхто ніколи не звертав увагу, адже у колективі панували взаєморозуміння та дружні відносини.

До організації навчально-наукового процесу керівництво підходило дуже відповідально, усіляко стимулюючи пізнавальну діяльність студентів. Навантаження було достатнім, тому в пріоритеті були самоосвіта та саморозвиток, студенти у своїй більшості надавали перевагу навчанню, а не підробітку. Деякі факультети вчилися у дві зміни. Існувала велика кількість різноманітних факультативів з різних напрямків, також функціонували спеціальні факультативи по здобуттю т. зв. «громадських професій», що мали практичне призначення [1, с. 125]. Студенти регулярно проходили педагогічну практику у школах, деякі терміни її сягали до півроку. Це дозволяло здобувачам освіти набувати цінного практичного досвіду викладацької діяльності. Ще однією особливістю навчального процесу в попередні роки було систематичне відвідування бібліотек, підготовка до занять у читальних залах, що в результаті сприяло самостійності та спонукало до постійного саморозвитку. На думку професора кафедри міжкультурної комунікації Л. Калініної, студентам у минулому був притаманний «дух авантюризму» [1, с. 193].

Настрої у трудовому колективі завжди були добрі, стосунки між викладачами вибудовувались на засадах

щирості, приязні та взаємній підтримці. Окремої уваги заслуговують відомості, що стосуються умов викладацької роботи в радянські роки, зокрема щодо впливу партії та державної ідеології на загальну освітню атмосферу, на викладання окремих дисциплін та наукову діяльність. Зокрема, в радянський час була яскраво виражена політизація та уніфікація, адже всі навчальні плани були побудовані за єдиною програмою. Серед впливу відмічали опосередковані форми тиску на викладацький та студентський склад. Існували і проблеми з пошуком літератури; значну кількість літератури заборонялось читати, був великий дефіцит книг з української літератури [1, с. 450]

Проте після проголошення незалежності у 1991 р., за словами професора кафедри філософії М. Козловця, прийшла потреба у зміні методики викладання, переосмислення того матеріалу, що раніше викладався, а тому єдиною запорукою успішності викладача стала постійна самоосвіта. Разом з тим виникла гостра проблема, особливо для викладачів поважного віку, в усвідомленні закономірності, об'єктивності та незалежності самостійницького буття України [1, с. 237].

Особливо цікавою видається інформація про будні студентства університету в різні часи. Респонденти охоче відповідали на питання, що стосувались як навчального процесу, так і дозвілля. Постійно проводились різні тематичні вечори, футбольні турніри, спортивні змагання, регулярно випускались стінгазети. Також у збірнику спогадів наявні вичерпні відомості, що стосуються матеріально-технічного забезпечення студентів, зокрема

щодо умов проживання в гуртожитках та отримання стипендії. Умови були звичайні та побутові, досить комфортні. Харчувались у їдальні, але й часто готували самі на кухнях секцій. Спочатку за університетом було закріплено два гуртожитки, решта студентів були змушені винаймали квартири. Потім, з часом, побудували новий гуртожиток на вул. Польова площа; він був місткий та зручний для проживання. Одна з викладачів згадує студентські роки в гуртожитку з особливою теплотою: «Це була казка, пісня, любов з першої до останньої літери. Були студенти, які взагалі не їздили додому з гуртожитку... Гуртожиток – це прекрасно, чудові враження».

Стипендії, традиційно, отримували ті студенти, які вчилися на оцінки «добре» та «відмінно». У різні часи ця сума варіювалась, починаючи з 30 рублів (далі і 60, і 70 рублів). Існували також Ленінські стипендії – їх отримували ті, хто не лише вчився на відмінно, а й брав активну участь у громадській діяльності університету. Це була найбільша відзнака в розмірі 100 рублів. Для порівняння: заробітна плата вчителя в школі чи асистента в університеті була 100–110 рублів.

Таким чином, спогади є цінним джерелом інформації з історії Житомирського державного університету, завдяки яким ми можемо черпати важливі дані про навчально-науковий процес, побутові та буденні умови студентства, організацію їх дозвілля. Крім того, вони розповідають нам про матеріально-технічне забезпечення університету у різні часи, атмосферу серед викладацького складу тощо. Виходячи з цього, можна стверджувати, що спогади є

важливим джерелом вивчення історії навчального закладу – Житомирського державного університету імені Івана Франка.

---

1. Житомирський державний університет імені Івана Франка у спогадах викладачів (1940–1990-ті рр.). Ювілейна збірка усно-історичних свідчень (до 100-річчя ЖДУ імені Івана Франка) / Укладачі: І.В. Ковальчук, О.В. Максимов, А.О. Сичевський, С.В. Стельникович; відп. редактор В.О. Венгерська. Житомир: Полісся, 2019. 452 с.